Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 7.2.2023 KELLO 10.30
HE 299/22 vp laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Ehdotetulla uudella lailla säädetään sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäjien valvonnasta sekä yksityisten ja julkisten palveluntuottajien toimintaedellytyksistä, rekisteröinnistä, omavalvonnasta ja viranomaisvalvonnasta. Samalla kumotaan yksityisistä sosiaalipalveluista annettu laki (922/2011) ja yksityisestä terveydenhuollosta annettu laki (152/1990) sekä yksittäisiä säännöksiä eri laeissa. - Esityksen perusteluihin sisältyy laaja (noin 15 s.) suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskeva jakso. Jaksossa esitetyt päätelmät eivät nähdäkseni anna tässä aihetta merkittäviin huomautuksiin. Totean kuitenkin, että osa perustuslain ko. normien tarkastelusta jaksossa jää asiayhteyden kannalta vajaaksi, kun perustuslain normin sisältöä kyllä kuvataan, mutta ei juuri tarkastella ehdotettujen säännösten suhdetta tähän sisältöön. Pidän aiheellisena mainita ehdotuksista seuraaavassa vain pari sellaista kohtaa, joissa perustuslainmukaisuuskysymys näyttäisi vielä ansaitsevan tarkastelua.

- - - - - - -

Ehdotetun uuden lain (1.lakiehdotus) 36 § koskee tarkastusoikeutta, Säännöksen 2 momentti kuuluu :

> ”Tarkastajalla on oikeus päästä kaikkiin palvelun järjestämisessä, antamisessa ja toteuttamisessa käytettäviin tiloihin. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat voidaan kuitenkin tarkastaa vain, jos tarkastaminen on välttämätöntä asiakkaan tai potilaan aseman ja oikeuksien sekä asianmukaisten palvelujen turvaamiseksi.”

Momentin normisisältöä on käsitelty säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 125) ja

säätämisjärjestysperusteluissa (s. 148-149). Perustelut selvästi sisältävät momentin arvioinnissa huomioon otettavaa aineistoa. Asiassa ei ehkä ole syytä puhua momentin ongelmallisuudesta perustuslain kannalta, mutta kahdessa suhteessa momentti ja sen perustelut antavat mielestäni kuitenkin aihetta huomion arvoisiin kysymyksiin.

Arvioitaessa jonkin säännöksen suhdetta perustuslain säännöksiin on oleellista (myös) se, mitä itse säännöksessä sanotaan – jos säännöksen teksti on liian pitkälle menevä tai liian salliva, ei asiaa voida ”hoitaa” hyvilläkään perusteluilla. Tähän liittyen voidaan kysyä, riittääkö tavallisessa laissa olevan, perusoikeuden suojaa rajoittavan säännöksen oikeutusperusteeksi - osoitukseksi säännöksen perustuslainmukaisuudesta - se. että säännöksessä lähinnä vain toistetaan kuuliaisesti niitä sanallisia kriteerejä , joita perusoikeussäännöksessä on asetettu edellytykseksi perusoikeuden rajoittamiselle tavallisessa laissa. Käsillä olevassa tilanteessa voitaisiin siten kysyä, tuoko em. 36 §:n 2 momentin jälkimmäinen virke mitään lisää - esim. konkretisointien tai soveltamistilanteiden määrittelyn muodossa - siihen, mitä kotirauhan rajoittamisen edellytyksistä lausutaan PL 10 §:ssä. Minusta em. 36 §;n 2 momentin jälkimmäinen virke ei tuo mitään merkittävää kriteerien täsmentymistä, tiukentumista tai konkretisoitumista siihen , mitä nyt todetaan rajoitusten laissa säätämisen edellytyksiksi PL 10 §:n 3 momentissa (PL 10,3 §: ”perusoikeuksien turvaamiseksi.... välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä”; em. 36,2 §:ssä oleva ”...asianmukaisten palvelujen turvaamiseksi” lähinnä kai laajentaisi PL 10,3 §:ssä osoitettua alaa).

Jos perusoikeussäännöksessä asetetaan kriteerejä perusoikeuden turvan tietynlaiselle rajoittamiselle tavallisessa laissa , on asian tekemistä liian helpoksi, jos rajoituksia tavallisessa laissa säädettäessä riittävänä pidetään jo sitä, että rajoitustoimien edellytykset esitetään laissa samalla yleisyystasolla ja ehkä samoin ilmauksinkin kuin perusoikeussäännöksessä.

Lakiehdotuksen 36,2 §:n säännös tai oikeammin sille esitetyt perustelut antavat aiheen myös toiseen, pieneen, kysymykseen. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan (s.125): ”Asiakkaan tai potilaan asunnossa tai huoneessa voisi käydä vain asukkkaan tai hänen laillisen edustajan suostumuksella.” (Myös säätämisjärjestysperusteluisssa puhutaan (s.149) tosin hiukan epämääräisesti tilojen ”arvioimisesta ” asiakkaan, potilaan tai laillisen edustajan suostumuksella.) Pieni kysymys liittyy siihen, että

suostumus ei kai yleensä kuulu kotirauhan suojan piirissä suoritettavien tarkastusten (kotietsintöjen) edellytyksiin. Jos tällainen edellytys kuitenkin halutaan asettaa, sitä ei voida tehdä perusteluilla, vaan asia pitää ottaa säännökseen. Sitäkin voisi ehkä hiukan kysyä, miten suostumuksen hankkiminen ko. asiakasryhmiin kuuluvilta toimisi käytännössä.

- - - - - - -

Uuteen lakiehdotukseen (1. lakiehdotus) sisältyy joitakin valtuutuksia asetuksen antamiseen. Asetuksenantovaltuuksista säädetään PL 80 §:ssä. Säännöksen sisällöstä voidaan tässä lyhyesti todeta, että asetuksen antamiseen täytyy olla valtuutus perustuslaissa tai tavallisessa laissa, että valtuuden täytyy olla tarkkarajainen ja alaltaan rajattu, että asetuksia antavat tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriöt, että asetuksilla on antajansa mukaan tietty hierarkia ja että ministeriölle olisi syytä antaa asetuksenantovaltaa lähinnä teknisluonteisimmissa ja poliittiselta merkitykseltään vähäisemmissä asioissa (HE 1/98 vp, s. 131-133). - Lakiehdotuksen asetuksenantovaltuuksista näyttäisi vain yksi eli valtuutus 31 §:ssä jossain määrin mielenkiintoiselta PL 80 §:n säännöksen vaatimusten kannalta. Ehdotuksen 31 §:n 1 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa ”säännöksiä omavalvontaohjelman yleisestä sisällöstä, laatimisesta ja seurannasta”. Omavalvontaohjelman sisältöä on lain tasolla säännelty ehdotuksen 26 §:ssä, erityisesti sen 2 momentissa. Minusta tämä säännös jättää paljon liikkumatilaa asetuksenantajalle, joka antaa ”säännöksiä” ohjelman ”yleisestä sisällöstä”. Voidaan myös panna merkille, että asetuksenantovalta on asiassa uskottu ministeriön tasolle.. Minusta valiokunnan olisi aiheellista arvioida, olisiko ehdotuksen 31,1 §:n valtuutusta syytä PL 80 §: n säännöksen vuoksi täsmentää ja/tai kohdentaa toisin. . -

- - - - - -

Lopuksi vielä yksi, hiukan asiaaan kuulumaton kysymys.

Valvonta-asian käsittelyä koskevan 33 §:n 1 momentti lakiehdotuksessa kuuluu:

> ”Valvontaviranomaisen on noudatettava yhdenmukaisia periaatteita, menettelytapoja ja ratkaisukäytäntöjä ohjauksessa ja valvonnassa. Valvontaviranomaisen on käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin.”

Onko kyseessä säännös, joka on oikeiden menettelytapojen varmistamiseksi laissa

tarpeen, vai onko kyseessä

säännös, jonka sisällön pitäisi olla ilman säännöstäkin selvä ja joka sen vuoksi on laissa tarpeeton ,mutta kuitenkin harmiton, vai onko kyseessä

säännös, joka on laissa tarpeeton, mutta ei kuitenkaan täysin harmiton, koska se osaltaan ruokkii ajattelua, jonka mukaan tällaisia asioita ei voida ilman lakitekstiä edellyttää.